

Milla Airosalmi

Hylkyjen virtuaalinen ylösnousemus

Historian saatossa uponneet ja kadonneet hylyt, joita on etsitty kauan sekä hartaasti ovat vedenalaisen arkeologian ja perinnön keulakuvia. Ymmärrettävästi, sillä hylky on merellinen mysteeri: minne alus katosi? Mitä tapahtui ja miksi? Vastaukset löytyvät hylystä itsestään ja ympäristöstä, mutta vain harvat pääsevät vierailemaan hilyillä. Tulevaisuudessa in situ -konservoidut ja suojellut hylyt voivat nousta takaisin pintaan verkko- ja virtuaalinäyttelyiden avulla.

Suomen vesistöissä lepää muinaisjäännösrekisterin mukaan 1554 hylkyä. Osa hilyistä on historiallisia toisten ollessa moderneja eli 1900-luvulla uponneita. Hylkyjä on määrällisesti paljon, vaikka kokonaismäärään ei ole laskettu mukaan arvioita löytymättömistä tai Ahvenanmaan maakuntahallinnon alaisia hylkyjä, jotka löytyvät fornlämningsregistretistä. Näistä 1554 tunnetusta hylystä moniakaan ei ole vielä tieteellisesti tutkittu, koska resursseja ei ole riittävästi.

Arkeologian näkökulmasta kaikki hylyt ovat tiedollisesti arvokkaita, mutta niistä saatavan tiedon määrä ja laatu vaihtelevat hilyittäin. Erityisen hyvin säilyneistä ja koskemattomista hilyistä on mahdollista selvittää laivan todennäköinen nimi, malli, materiaali, valmistustapa ja rungon korjaukset sekä muutokset, lastin laatu ja määrä sekä haaksirikon syy. Lähes tuhoutuneista hilyistä voidaan lähinnä saada tietoa tuhoutumisprosessista, valmistusmateriaalista tai paikallisen yhteisön yhteydestä merenkulkuun. Itämeressä olevilla hilyillä on erittäin suuri todennäköisyys olla hyvin säilyneitä ja tiedollisesti rikkaita. Tämä johtuu siitä, että Itämeren vesi on kylmää vähäsuolaista ja vähähappista murtovettä. Ne ovat ominaisuuksia, jotka säilyttävät merenpohjaan päätyneitä esineitä ja joiden takia Itämeri tunnetaan kansainvälisesti vedenalaisena museona.

Perintötutkimuksen näkökulmasta hylyt ovat haasteellisia. Hylky voi olla joko vain kulttuuriperintöä, muinaisjäännöksiä tai molempia. Hylyt, joiden historiaa ei voida selvittää jäävät vain muinaisjäännöksiksi ylitettyään 100-vuoden iän. Hylyt, joilla on jäljitettävä historia voivat olla kulttuuriperintöä, vaikka niiden ikä ei riitä muinaisjäännösstatukseen. Kulttuuriperinnöksi todetulle hyllylle tulee olennaiseksi olla kaikkien saavutettavissa, mitä historiallinen hylky ei ole.

Entäs jos hylkyjä nostettaisiin ylös museoon?

Viimeksi Guggenheim keskustelun yhteydessä esitettiin idea, että Vrouw Maria nostettaisiin ylös ja museoitaisiin omaan nimikkomuseoonsa Guggenheimin havittelemalle tontille, Ruotsin Vasa-laivan tapaan. Äkkiseltään tämä voi vaikuttaa ratkaisevan saavutettavuuden ongelman, mutta näin ei ole. Se on pikemminkin karhunpalvelus, koska hylky sekä ympäristö menettävät molemmat paljon näin tehtäessä.

Hylt merenpohjassa toimivat keinotekoisien koralliriutan tavoin monipuolistaen ympäristön eliöstöä. Arviolta noin sadassa vuodessa hylky on sopeutunut ja muuttunut osaksi ympäristöä peruuttamattomasti, myös molekyyllitasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että oikeissa olosuhteissa ympäristö säilöo hyllyn ja sen lastin hidastaen tuhoutumista merkittävästi. Paikalle tulleen arkeologin on mahdollista huolellisen tutkimuksen avulla jäljittää hidastuneen tuhoutumisprosessin jäljet ja tehdä perusteltu päätelmä, miten haaksirikko on tapahtunut ja minkälaisesta aluksesta on kyse. Huolelliseen arkistotutkimukseen yhdistettynä näiden tietojen avulla on mahdollista tunnistaa kohtuullisen luotettavasti alus, jonka hylky on löytynyt.

Nostamalla hylky rikotaan konteksti, joka sisältää hyllyn vaiheista kertovan tarinan, sekä ympäristön tasapaino, jonka osaksi hylky on mukautunut. Nämä eivät ole ainoita syitä, miksi UNESCO on vuoden 2001 konferenssissaan suosittanut in situ -konservointia ja suojelua hyllyille. Suurin osa hylkyjen viehätyksestä syntyy tunnelmasta, jonka sukeltaja pääsee kokemaan käydessään hyllyllä. Tunnelman ja autenttisuuden syntyyn vaikuttaa hyllyn ympäristö, joka muokkaa hylkyä itseään: paljonko siitä on näkyvissä, mitkä osat uppoavat mutaan, ja mitkä osat hiekka välillä peittää ja paljastaa. Lisäksi hyllyn nostaminen on äärimmäisen kallis operaatio. Veden kyllästämät ja hapertamat esineet voivat näyttää hyväkuntoisilta, mutta joutuessaan kosketuksiin ilman kanssa niiden tuhoutuminen kiihtyy. Pahimmillaan siinä määrin, että esineet hajoavat muutaman tunnin sisällä kasaksi tomua, koska ne eivät saa päästä kuivumaan tai kosketuksiin hapen kanssa. Jo pelkkä siirtäminen paikassa on riittävä rikkomaan tasapainon ja aiheuttamaan tuhoutumisprosessin hetkellisen kiihtymisen.

Onnistunut nostaminen vaatisi paikalle vedenalaisen arkeologian esineistöön erikoistuneen konservattorin, joka valvoisi projektin alusta loppuun. Jonka jälkeen edessä olisi vuosikymmeniä kestävä ja kallis kamppailu tuhoutumisen hidastamiseksi, koska käytännössä ei ole mahdollista imitoida täydellisesti niitä ympäristön oloja, josta hylky on nostettu.

Seinätön museo – Vastauksena verkko- ja virtuaalinäyttelyt

Seinättömän museon – konsepti on mobiilipohjainen, mutta ajatus on itsessään vedenalaisen perinnön kannalta hyödyllinen ja ennen kaikkea käytännöllinen. Riittää, että kävijällä on käytettävissään internet ja sen selaamiseen sopiva laite: tabletti, älypuhelin, älytelevisio tai tietokone. Tietokoneitakin voi käydä käyttämässä kirjastoissa, jos laitetta ei ole. Internetpohjainen verkko- tai virtuaalinäyttely irrottaisi vedenalaisen perinnön fyysisen läsnäolon vaatimuksesta.

Virtuaalitodellisuutta on jo ehditty kokeilla Vrouw Marian kohdalla onnistuneesti. Vuonna 2012 valmistui näyttely Mereen menetetyt, joka kertoi Vrouw Marian ja St. Michaelin tarinat. Näyttelyn yhteydessä oli 3D-simulaatio, jossa museokävijän on mahdollista tutustua virtuaalisen sukellusretken kautta hylkyyn, sen löytöympäristössä. Kyseinen simulaatio on nyt löydettävissä ja käytettävissä Suomen merimuseossa Kotkassa. Simulaation kokeminen vaatii vierailun Kotkaan, mutta se on silti tärkeä askel hylkyjen ja vedenalaisen perinnön saavutettavuuden edistämiseksi. Suomessa on arviolta noin 50 000 sukeltajaa eli Kotkan asukasmäärän verran, joka tarkoittaa väkiluvun tasolla noin 0,9 prosenttia. Suomessa vakituisesti asuvista sukellustaidottomia on siis noin 99,1 prosenttia. Virtuaalinen sukellusmatka Vrouw Marialle on avannut hyvin suurelle osalle mahdollisuuden saada kokemuksen hyllylle sukeltamisesta ja tutkimisesta ympäristössä, jonka erottamaton osa hylky on.

Vedenalaiselle arkeologialle on ominaista myös osallistava vaikutus, sukeltajat usein haluavat olla mukana hylkyjen tutkimuksessa. Kuvaamiseen perustuvat kajoamattomat tekniikat ja internetpohjainen alusta voisi mahdollistaa sukeltajien osallistamisen perinnön pinnalle tuontiin. Kenties tulevaisuudessa on olemassa alati kehittyvä merimuseoiden yhdessä ylläpitämä verkkomuseo, joka sisältää tietoa, kuvia, videoita ja virtuaalisia matkoja (VR-headset) vedenalaisen perinnön äärelle. Mikä parasta se olisi saavutettavissa aina ja kaikkialla, kotikoneelta tai älypuhelimesta.

Kirjoittaja on HuK, joka on historiallisten hylkyjen suojelusta graduaan tekevä arkeologian pääaineopiskelija Turun yliopistossa

Lähteitä ja mielenkiintoisia linkkejä aiheesta:

[Vrouw Marian nosto taas esillä – kauppa-alusta kaavaillaan Guggenheim-tontille](#)
[Kuka ryösti hyllyn? – trilleri synkistä vesistä](#)
[Seinätön museo – Suomen museoliitto](#)

[Vrouw Maria 3D-simulaatio](#)
[Simulaatioprojektin kotisivut](#)